

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha

Band: 4 (1930)

Artikel: Musica sontga

Autor: G.M.

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881354>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 04.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Musica sontga.

Da G. M. scol. Cuera.

Cantate Domino canticum novum.

Da tuts temps ei la musica ecclesiastica vegnida considerada sco ina impurtonta part della liturgia. Perquei ha la s. Baselgia era adina mirau de tener naven dalla musica tuttas ideas mundanas e profanas. Tonaton ha ei dau temps, nua che tuttas leschas de Papas ed uestgs ein vègnidas emblidadas ed ignoradas. Aber adina ein ils pli gronds umens digl art e della scienzia puspei turnai anavos tier las prescripcions che Papas e concils han dau en temps de confusiu e decadenza.

La raschun pertgei la musica de baselgia ei aschi impurtonta en la liturgia e pertgei la s. Baselgia metta tonta peisa sin ina buna ed edificonta musica ecclesiastica anflein nus el „Motu proprio“ de Sia Sontgadad Papa Pius X dils 22 de november 1903.¹⁾

„Denter ils quitaus pastorals, che serestrenschan buca mo sin questa, la pli aulta sedia episcopala, la quala nus nunditgont nossa malvengonzadad occupein tenor la nunperscrutabla voluntad della providentscha divina, auda en emprema lingia senza dubi quella, de promover e conservar la gloria e la honur della casa de Diu. Pertgei cheu vegnan ils venerabels misteris della religiun festivai, cheu seradunescha il pievel christian, per retscheiver ils sogns sacraments, per assister agl uffezi della sontga messa, per adurar la sontga Eucharistia e finalmein per prender part dal public e solemn survetsch divin e dell'oraziun communabla della Baselgia. Ei astga pia vegnir avon nuot ella casa de Diu, che disturba ni sminuescha la devoziun dils cartents ed oravontut nuot, che offenda la venerabladaad e sontgadad dellas s. ceremonias e ch'ei ord quests motivs buca digns della casa de oraziun e della majestad divina.“

Nus savein buca menzionar tuts ils abusits ch'existen en quei grau: oz vein nus in en égl, in che vegn avon il pli savens e che selai ragischar ora il pli vess. Nus maniein igl abusit davart il cant e la musica sontga.“

Sche nus patertgein vid las relaziuns dil tschentaner vargau vegnin nus tier la perschuasiun, ch'ina reforma della musica de baselgia era veramein necessaria. Dal temps ch'il Motu proprio ei comparius stava ei in bientont meglier. Principalmein en Tiarra Tudestga vevan ins fatg gronds progress. Il pli impurtont e meriteivel representant de quei moviment ei canonicus Dr. Fr. Witt staus, il fundatur digl: „Allgemeiner Deutscher Cäcilienverein“. Quei moviment ei denton per la gronda part staus restrenschius sin il territori tudestg: Germania, Austria e

¹⁾ En la suondonta laver ei il text dil „Motu proprio“ stampaus en cursiv. Essend che quei manas memia lunsch de stampar igl entir text, stuein nus secuntentar cun citar las parts principalas de quel.

Svizzena tudestga. Ellas autras tiaras er'ei negin, che vess propi giu in pli grond success cun in moviment semigliont. Perquei ei il Papa staus neccesitaus de sez edir ina lescha che seigi valeivla per la baselgia catolica de tuttas parts dil mund.

Ina raschun, pertgei il Papa ei staus neccesitaus de s'occupar personalmein cun quella caussa eran pia d'ina vart las miserablas relaziuns e la sgarscheivla confusiun cun risguard sin la musica sontga.

Secundo, er'ei necessari de dar ina gada directivas che valien per tuts catolics e da tuts temps sco era de fixar inagada per adina igl intent e la missiun de quella. Claramein di pér il Motu proprio, che la musica ecclesiastica seigi cheu:

1. Per honur de Diu.
2. Per sanctificaziun ed edificaziun dils fideivels.

La missiun principala della musica sontga ei pia la honur de Diu. En quei grau duei la devisa esser per mintga chor de baselgia: „Per Diu ei mo il meglier bien avunda!“

Plinavon duei ella sveglier els cors dils fideivels vera devoziun ed alzar lur spért tier Diu.

Co stat ei aber tier nus en quels graus? Cun grond displascher stuein nus constatar, ch'en bia loghens vegnan ils cantadurs suenter ni ad ina obligaziun ni a l'autra. Duei la musica veramein honorar Diu sto la composiziun en emprema lingia esser digna. Savens vegn ei aber cantau messas ch'ein tut auter che dovoziousas, che regordan plitost vid marschs e musica de teater che vid musica sontga. Lu duei aber era la producziun della musica esser digna della casa de Diu. En quei grau stat ei aber aunc bia mender. Senza neginas emprovas vegnan ils cantadurs ensemens las dumengias, greschan mintgin quei ch'ei pon, endretg ni buc, tgei emporta quei! Las criticas suaradas, che nus anflein en las gasettas d'avon 70—80' onns valessen per bia loghens aunc en nos temps.

Lein nus denton ch'ei vegni meglier en quei grau, stuein nus intercurir tgei ch'ei atgnamein la cuolpa de quels abusits. Sche nuslein esser sincers, stuein nus schon dir, che la cuolpa de quei mal ein: il flegma grischun e la garmaschia de biars cantadurs. Sch'ins damonda in u l'auter cantadur, contas emprovas els hagien, aud'ins savens: „Emprova vessen nus ina gada per jamna, aber quei ei memia bia, nus mein de rar“ ni schizun: „Nus vein neginas emprovas, nus savein schon cantar quei che drova per nossa glieud, per nus ei quei bien avunda“. Gie, ei dat perfin dirigents, ch'ein buca meglier. Sco ch'enzatgi vul far in'emprova d'alzar empau il cant de baselgia, dat ei de quels che selamentan: „Quei ei pretendiu memia bia“. Pertut auter han ei temps detgavunda: Per fiastas d'uaul, de tir, de musica etc. etc. Sco ch'ei vegn aber pretendiu empau pli bia breigia per ina caussa idealia, lu han ei buca peda. Quei ei buca mo flegma grischun, quei ei plitost smarscha-detgna e cumadeivladad.

Quei ei denton buca la suleta menda de nos cantadurs e dirigents. Il mender da tut ei la garmaschia. Ha il dirigent la curascha de curreger inaga ni l'autra enzatgei lu laien ils cantadurs seglir la checra. Mintgin sesenta offendius, entscheiva a far il tgaumogn e metta da tuts impediments al dirigent. Savens ein aber ils dirigents buca bia meglier visavi il plevon. Cammonda quel enzatgei, crei

il dirigenz spert, quel vegli privar el de ses dretgs e seglia si a da tettg ora. Tenor perscripziun ei aber il dirigenz sutamess al plevon de sia vischnaunca ed ha de obedir a quel en tuts graus. El ei il sulet superieur dil dirigenz. Persuenter surpren aber il plevon persevez la responsabladad, ch'ei vegni manau si mo buna musica e che las perscripziuns della Baselgia veggan exequidas.

Quei ein pia ils dus mals principals, ch'impedeschan in bien prosperar de nos chors de baselgia. Ei gl'ei absolutamein necessari che tuts cantadurs e dirigents prendian inaga lur mauns ord sac, sehumilieschien empau e lavurien comunabla-mein per il bi ideal d'ina buna ed edificonta musica de baselgia.

Per che negin sappi s'exculpar e dir: „Jeu hai buca enconuschiu quellas perscripziuns della baselgia“ declara il Papa siu Motu proprio per lescha ch'obligescha tuts quels, che han de far enzatgei cun la musica. „*Perquei vein nus dau ord atgna initiativa la suondonta instrucziun. Nus lein, ch'ella vali sco cudisch de lescha idella musica sontga e dein ad ella valeta de lescha ord nossa pussonza apostolica e cumandein tras questa scartira a tuts de suondar exactamein quellas instrucziuns.*“

Aschi lunsch va l'instrucziun dil Motu proprio. Suenter suondan en plirs capetels perscripziuns pli detagliadas sur igl intent della musica ecclesiastica, las differentas sorts, sur dil cant ect. ect.

Egl emprem capetel veggan igl intent della musica aunc precisaus pli bein. „Sco essenziala part della liturgia ha ella d'ademplir la medema missiun: sco quella, honorar Diu, ed edificar e sanctificar ils fideiveis“.

Sco tuts ils auters arts, la sculptura, la pictura, e. a. v. ei la musica veggida prida si en baselgia per dar honur a Diu. Gia ils emprems cristifideiveis cantavan ils psalms ellas catacumbas, schegie sin in'autra maniera che nus. Cul temps ei aber seschlihau en abusits el cant de baselgia. Cheu ei principalmein Papa Gregor il Grond staus quel che ha fatg uorden entras edir ina collecziun de composiziuns, per part veglias curregidas, per part de quellas ch'el veva componiu sez. Quei cant, numnaus *choral* ni suenter siu emprem encunoschent fundatur *cant gregorian*, ei veggius declaraus per sulet cant autentic della baselgia. Plaunsiu han ins aber entschiet a componir en pliras vuschs: Treis, quater, sis ed aunc dapli vuschs. Mo era cheu ha la baselgia stuiu far uorden. Essend quella musica sgarscheivel complicada, capev'ins savens buc il text. Era sedevan ils componists negina breigia de scriver giu il text scoiauda. Veggend il viriveri pli e pli gronds ei il Papa seresolvius de scumandar il cant en pliras vuschs. Cheu ha la providentscha divina manau a Ruma in um, che ha saviu mussar si, ch'ins sappi era componir en pliras vuschs aschia, ch'ins capeschi il text. Quei um era: *Pierluigi da Palestrina*. El ha il meret de ver spindrau la musica polifona. Aschia eis ei iu cul temps vinavon. Adina dev'ei puspei temps de flurizun e puspei de decadenza. Mai ha la baselgia aber schau ord égl igl art, principalmein la musica. Perscripziuns definitivas ha ber pér Papa Pius X dau. El ei quel che ha viu en l'imensa impurtonza della musica per il survetsch divin.

*) Polifonia: Mintga vusch ha sia atgna melodia. Musica homofona: Ina vusch ha la melodia, las otras gl'accompagnament.

Denter tuts ils arts ei la musica quel, che fa sin il carstgaun la pli gronda impressiun, quel ch'il carstgaun capescha il pli tgunsch. In maletg sa aunc esser aschi bials, el sa buca tschaffar il carstgaun aschi afuns sco in toc musical, ch'ei forsa en sesez bia pli sempels. Perquei duei aber era la musica esser oravontut schubra e senza negina tempra mundana. Quei vala principalmein per la musica unida cul lungatg, il cant. Ina canzun ni ina messa veramein biala e digna della casa de Diu sa muenter ils fideivels tier profunda devoziun e veramein alzar lur cors tier Diu. Ina schliatta musica de baselgia, sa encuntercomi era far grond donn, entras leventar els cartents pertratgs mundans. Vegr la musica buca purtada avon scoiauda disturba ella la glieud en lur devoziun, aschia ch'ins encuera culs égls plitost la porta baselgia ch'igl altar. Perquei che la musica ei da schi gronda impurtonza ha la s. Baselgia adina giu in quita spezial per quei art.

Ord quei motiv dat la baselgia era spezialas ordinaziuns da vart las *qualitads* d'ina buna musica sontga. En quei senn continuescha il Motu proprio: *Ord quels motivs sto la musica ecclesiastica ver las qualitads ch'ein atgnas ella liturgia, oravontut la sontgadad e la buontad della fuorma: Ord quei seresulta ina autra qualitat: La generalitat.*"

„Perquei ch'ella sto esser sontga sto tut mundan esser sclus ton dalla composiziun sco dalla reproducziun de quella.

„Plinavon sto ella ver vid sesezza il caracter dil ver art, pertgei schiglioc sa ella buca ver sin il sentiment dil carstgaun ina schi gronda influenza sco quei che la Baselgia spetga dad ella.

„Mo el medem temps sto ella esser generala. Bein eis ei dau libertad allas singulas naziuns, de prender si en lur musica sontga certas fuormas che caracteriseschan per aschia de dir lur musica, mo quellas atgnadads ston sesuttametter aschilunsch' allas reglas generalas, che negin auditur d'in'autra naziun prendi scandel gindlunder.

Era en quei grau eis ei tier nus buca tut sco ei duess esser. Savens vegn ei encuretg ora messas ch'ein tut auter che sontgas. Cheu auda era il cussegl, de buca prender per nos chors caussas memia grevas. Igl ei bia meglier, de prender caussas pli levas e cantar quellas bein ed en uorden, che de vuler segloriar cun caussas grondas e grevas e lu cantar quellas miserabel. Plinavon vegn ei aunc adina cantau bia messas franzosas e talianas ch'han zun negina valeta musicala; messas che regordan ins plitost vid bal e vid teater, che vid oraziun ed ein aschia plitost de donn che de gudogn. Tier quei vegnan ellas cantadas miserabel. Quellas relaziuns ston svanir plaunsiu.

Sin quellas ordinaziuns da vart las qualitads fixescha il Motu proprio era las differentas sorts d'ina buna musica de baselgia. Sco musica destinada gia dalla entschatt'enneu exclusivamein per il diever dil survetsch divin, vegn il choral numnaus en emprema lingia. „Quellas qualitads (sura numnadas) cuntegn principalmein il cant choral; ed ual quei ch'appartegn quellas qualitads ei quel il ver cant ecclesiastic. Sulet quel ha la baselgia artau dals s. Paders della Baselgia, quel ha ella pertgirau tras tuts tschentaners els cudsichs liturgics, quel porsch'ella a ses fideivels sco siu agen posses, per certas parts della liturgia ha ella fixau sulet quei cant ed ils studis dil novissim temps han puspei dau ad el sia anteriura fuorma e dignitat.

„Ord quels motivs considerein nus il cant gregorian sco il pli sublim exempl per tutta musica sontga, denton aschia, ch'ins sa formular la sequenta regla: Ina ovra musicala, destinada per il survetsch divin, ei ton pli sontga e liturgica, ton pli ch'ella s'avischinescha en siu decuors, siu spért e siu gust alla melodia gregoriana. Da l'autra vart eis ella meins digna della casa de Diu, pli lunsch ch'ella s'allontanescha dil choral.

„Perquei ei il vegl choral gregorian puspei d'introducir el survetsch divin e tuts dueien esser perschuadi, che quel piarda nuot da sia dignitat e solemnidad, sch'ins drova era suletamein quella musica.“

Tras quels plaids vegn il cant gregorian declaraus expressivamein sco ver cant de baselgia, e quei ord las suondontas räschuns:

1. Ei la musica chorala ver art. Quei di buca mo la Baselgia a nus, quei han ils pli gronds musichers de tuts temps attestau. Aschia Mozart: „Jeu dess vi tut miu renun, sche jeu savess scriver miu num sut ina suletta prefaziun.“ Berlioz, il renomau criticher e componist di dal „Dies iræ“, choral: „Nuot ei de compareglier cull'impressiun, ch'il choral „Dies iræ“ fa sin ins“. Edgar Tinel: „Sch'ei dat ina musica divina sin tiara, sch'ei quei il choral“. Ed aschia savess ins aunc numnar biars componists, ch'ein plein admiraziun per quella musica. E cheu vulan da quels che san gnanc cantar in „Amen“ scoiauda vegrir e dir, il choral sei memia sempels, sei buca bials, ect. etc.

2. Ei la musica gregoriana veramein musica sontga. Ella ei penetrada dil spért dil text e della Baselgia. Mintga fiasta ha sias atgnas melodias: Baul pli vivas, baul pli trestas, autras rogan Diu plein humilitonza, in'autra gada ei la melodia plein speranza e fidonza sin la misericordia divina. Cuort, per mintga caschun ha il choral sia atgna expressiun.

3. Ei il cant gregorian generals. El vala per tut las naziuns senza offendre ils sentiments nazionals d'ina u l'autra.

4. Ei il cant gregorian ina jerta dils emprems cristifideivels e dils s. Paders della Baselgia. Gia dall'entschatt'enneu eis el vegnius duvraus tier il survetsch divin. Gie, ins sa dir, el ei vegnius componius en baselgia e per la baselgia.

Ord quels motivs ha la Baselgia adina considerau il choral sco ver cant ecclesiastic. Pil chor ha ella aunc schau tier autra musica. Encuntercomi pil cant dil spiritual sigl altar ha la Baselgia destinau expressivamein il choral e mo il choral. Quel astga era buca vegrir accompagnaus dall'orgla sco il choral che vegr cantaus el chor.

Ch'il cant gregorian duei esser cant de baselgia era pia decidiu. Sco gia menzionau ha ei denton dau da temps en temps periodas de decadenza. Quellas vevan era influenzau il choral ed aschia era quel ual il temps avon Palestrina sin in scalem fetg bass.

Cheu ha il Papa incaricau personas distinguidas cun la correctura dil choral: denter quels sesanflava era Palestrina. Schegie che quei era tut umens distingui e conscenzius eis ei buca reussiu ad els de restituir al choral sia anteriura bellezia. Quei ei tgunsch de capir, sche nus patertgein ch'ins veva schau ira a piarder ils cudsichs vegls ni ch'ins veva mess quels ellas bibliotecas ed aschia emblidau vi totalmein las reglas fundamentalas dil choral. Ils umens che han luvrau vid il

choral vevan pia buca las veras fontaunas ed aschia han ei buca saviu metter neu il choral sco ell'era all'entschatta. Quei choral; numnaus *Medicaea* ei vegnius cantaus tochen all'entschatta de nies tschentaner. Alla fin dil tschentaner vergau han ins finalmein entschiet a rugadar neunavon las bibliotecas veglias. E cheu han ins lu anflau ils cudaschs vegls dil choral, cuvretgs cun purla e teilas falien, per part scarpai e duvrai per ligiar en auters cudaschs.

Ussa han ins entschiet a studiar quels manuscrets ed enflau novas bellezias, che negin vess spetgau en quels cudaschs vegls. Il resultat de quels liungs e grevs studis ei l'ediziun d'in niev cudisch choral staus, numnaus *la Vaticana*. La emprema part (il Kyriale) ei comparius 1905. En l'introducziun exprima il Papa il giavisch che quei cudisch vegni introducius schi spert sco pusseivel, mo senza ch'ei crodi si.

Dus onns suenter ei finalmein igl entir Graduale Romanum comparius e cun quel la perscripziun, *ch'obligescha tut, de duvrar mo la Vaticana pil cant choral*. Tuttas ediziuns vegnan retratgas e negin uestg astga aprobar ina autra ediziun.

Tier nus drov'ins denton aunc adina vinavon ruasseivlamein la Medicæa. Sche ins less duvrar la Vaticana stuess ins ver pli bia emprovas, e „quei fuss preten- diu memia bia“. Plaunsiu sto ei aber era vegnir en quei grau meglier. Tier nus san ins strusch pretender ch'ins conti ils cants varionts¹⁾ (Wechselgesänge). Leutier vessen las paucas vischnauncas las forzas necessarias. En vischnauncas pli grondas, nua ch'ei gl'ei 4, 5, 6, e de pli scolasts fuss quei denton nuota memia bia, sche quels unfressen in'ura per jamna ed emprendessen il choral. Ei sto gie buc esser tut en inagada. Gl'emprem savessen ins emprender tgunsch e maneivel mo certas parts, per ex. Introitus e Communio e recitar il Graduale ed Offertorium. Quei ei ina scursanida lubida che levgiescha in bientont la lavur. Per tut quei duvrass'ei sullet in techet idealismus. Per vischnauncas pli pintgas setractass'ei suletamein de emprender entginas messas chorals, Asperges, Vidi aquam, e la messa de morts. Ils davos onns eis ei compariu in'ediziun d'entginas messas en notas modernas: „Der katholische Choralsänger“.²⁾ Quei stupent cudaschet contegn tut quei ch'ins drova per nossas relaziuns e declara il contegn de mintga messa sin cuorta e e capeivla maniera. Plinavon indichescha el, tut quei ch'astga vegnir scursaniu el Requiem. Quei cudaschet duess muncar en neginas bibliothecas de nos chors de baselgia. Leutier eis ei era compariu gl'accompagnament d'orgla.

Sper il choral ha la baselgia aunc in'auter stil de musica, ch'ei medemamein scaffius en emprema lingia per la Baselgia. Quei ei la polifonia classica. Da quella di il Motu proprio :

„Las qualitads sura numnadas contegn per gronda part era la schinumnada polifonia classica, principalmein quella della scola romana, la quala ha contonschia sia fluriziun sut Pierluigi da Palestrina. (Petrus-Aloysius Praenestinus.)

Essend quella musica per nossas relaziuns empau greva s'enterdein nus buca pli ditg cun quella. Mo quei sei relatau che la Baselgia approbescha quella musica

¹⁾ Cants varionts (Wechselgesänge) senumnan las parts della messa, che midan mintga di: Introitus, Graduale, Offertorium e Communio.

²⁾ De retrer tier M. Maggi art., Glion.

sco suletta veramein liturgica sper il choral. La musica moderna, che vegn trac-tada el suondont capetel vegn mo *vertida* dalla Baselgia. Sur quei di il Motu proprio:

„La Baselgia ha adina cultivau e promoviu il progress dils arts tras schar tier tut il bi e bien tier il survetsch divin, ch'il carstgaun ha patertgau ora el decuors dils tschentaners e tschentau la suleta condiziun, che las leschas liturgicas vegnien observadas. Perquei vegn era la musica nova *vertida*, essend che quella sa mussar si ovras ch'ein plein valeta artistica, plein sabientscha e dignitad ed ei aschia complettamein digna dellas sontgas ceremonias.“

„Perquei che la musica nova stat principalmein en survetch profan, stuein nus ver ton pli grond quitau, ch'ovras el stil hodiern hagien nuot mundan vid sesezzas, regordien buca vid teater e ch'ellas vegnien era buca cantadas sin ina moda e maniera profana e teatrala.“

Pia drova negin ver scrupels de dar ovras el stil niev, sche quellas ein buca teatralas. Ei drova aber bunas enconuschienzas ton musicalas sco liturgicas per buca ir en err. Perquei eis ei de cussegliar de setener vid catologs dell'Uniun Ceciliana. Cheu ein ovras indicadas naven dil pli lev tochen tier il pli grev scalem. Quei ch'apartegn la grevezia san ins schar vegnir dallas officinas ovras e lu leger ora quei che va il meglier per las forzas chestattan en disposiziun. En quei grau san ins dar neginas reglas, auter che quella gia sura allegada, de prender plitost caussas pli levas che memia grevas. Tgei forzas chestattan en sia disposiziun sto il dirigent saver il meglier e tenor quellas sto el eleger la musica.

Plinavon fuss ei era de cussegliar als dirigents de tener ina periodica che tracta la musica de baselgia. En Svizzera vegn il „Chorwächter“¹⁾ en considerazion.

Da temps en temps comparan en quella periodica criticas e recensiuns sur ovras novas. Aschia sa mintga dirigent perseguitar tgei che compara e prender ovras rest novas e buca adina de quellas ch'ein vegnidas cantadas en auters loghens gia avon tschien onns.

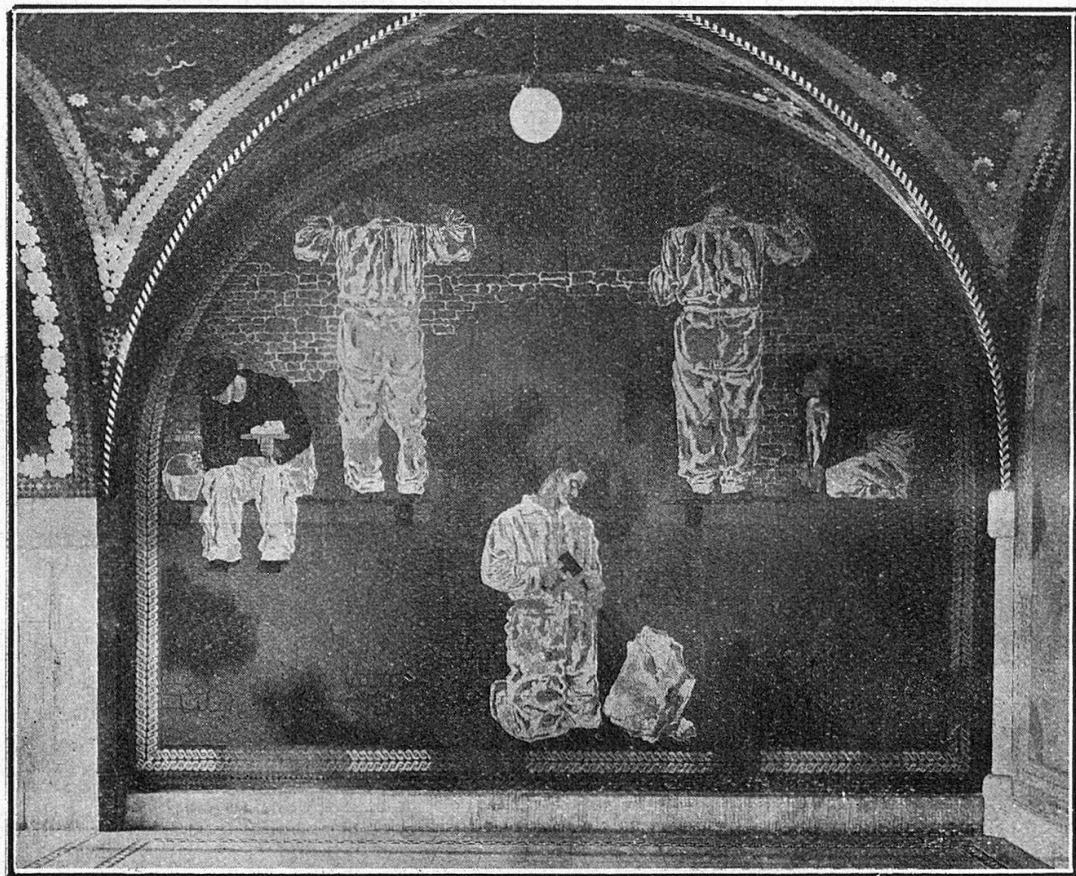
Tenor il Motu proprio stuein nus ver dubel quitau de tener naven las influ-enzas modernas e profanas della musica nova. La raschun ei quella: Tochen circa 1600 ei la musica vegnida cultivada quasi exclusivamein en baselgia. En quei temps entscheiva aber il teater ed il concert a sesviluppar e dapi lu ei buca la baselgia pli il centrum della musica, sundern la sala de concert. Avon veva tutta musica entschiet en baselgia, veva fatg leu ses emprems sbagls, era vegnida leu sin siu ault scalem de perfecziun e vegneva pér lu duvrada, schegie da rar, pil concert. Autruisa suenter. Tuts ils stils ein vegni si igl emprem ella sala de concert e pér lu vegni duvrai per la composiziun ecclesiastica. Perquei vein nus tontas messas ed outras ovras che han melodias d'operas ed operettas e regordan en tuts graus vid teater e concert enstagl vid il survetsch divin. L'admonizion della Baselgia de dar adatg en quei grau ha pia sia cumpleina raschun.

Per declarar pli detagliau la caussa lai il Papa aunc suondar ina declaronza pli detagliada sur la musica teatrala :

¹⁾ Compara mintga meins tier Meinrad Ochsner a Nossadunnaun. Pil prezi annual de 4 frs. ed 80 cts. Era per musica profana ina dellas meglieras periodicas della Svizzera.

„Denter ils differents stils della musica nova ei il stil teatralic il meins adattau ... pertgei el stat en contradicziun culla melodia chorala e culla polifonia classica, pia culla suprema lescha della musica sontga.“

Cheu manegia la Baselgia buca mo il stil teatralic che ha insumma negina valeta musicala, sundern la musica moderna ch'ei en sesezza buna e de gronda valeta artistica. Sche gnanc quella musica ei digna de vegrir dada en baselgia eis ei bein dublamein banal e barbaric de cantar ovras senza negina valeta musicala, cun melodias de saults e d'operettas sco quei daventa aunc bein savens tier nus — perfin en vischnauncas pli grondas, che selaudan schiglioc avunda cun lur progress spirtal e cultural! Tier quellas ovras audan principalmein messas en cert stil

Il maridur

Da A. Giacometti.

talian ni franzos, ovras de componists sco Dreyer, Ohnewald, Diabelli, Bauer, Pfusterhofer e „sco quels illustres representants senumnant tuts“.

Cheu sa ei era vegrir allegau, ch'ei dat beinenqual melodia en sesezza devoziusa che selai mo perquei buca duvrar per la baselgia, perquei ch'ell'ei componida pil teater, ei forza buca dil tut nunenconuschenta als auditurs e regorda aschia quels vid il teater e disturba la devoziun.

Aschi lunsch quei ch'apartegn la musica sco tala. Sin quei suonda la declaraziun dil text liturgic.

„Il lungatg per la Baselgia romana ei il latin. Tier funcziuns solemnas liturgicas ein canzuns el lungatg matern scumandadas. Quei scamond vala tonpli pe ils cants fixs e varionts della s. Messa e per ils uffecis dil di.“

En general vegn ei cantau latin tier nus en tuts survetschs divins, aschia che nus duvrein buca setener si pli ditg cun quella caussa.

En quei connex vegn era la successiun e perfetgadad dil text fixada.

„Essend la successiun dils texts ch'ein de cantar fixai exact eis ei buca lubiu de midar quei uorden, ed era buca de midar giu suenter plascher ils texts perscrets, ni de schar naven quels dal tut ni per part, sche las rubricas (perscripcions liturgicas) lubeschan buc de recitar certs vers, fertont che l'orgla remplaza il chor. Tenor igl usit della Baselgia romana eis ei lubiu d'aggiunscher al Benedictus della Messa cantada in cuort cant eucharistic. Era eis ei lubiu d'emplenir il temps liber suenter igl Offertori cun in text approbaus dalla Baselgia.“

Da vart liturgica ei quella ordinaziun ina dellas pli impurtontas digl entir „Motu proprio“. En quei grau ha ei dau temps de sgarscheivla confusiu. Bia componists schavan ora entirs tocs; principalmein dil Gloria e dil Credo, ni ch'els midavan entuorn las construcziuns aschia che quellas vevan bein savens insumma negin senn.

Ussa vein nus exactas ordinaziuns e savein co nus vein de secuntener. Ils cants fixs vegvan adina cantai entirs. Autruisa stat ei denton culs cants varionts e culla messa de morts.

Lein prender ils cants varionts della 3. messa de Nadal.

Cheu schabeg'ei savens ch'ins cont'in toc dil Graduale, miez ni gnanc gliez. Tscheu u leu vegn era il Graduale dell'emprema messa cantaus. Tier igl Offertori cont'ins in „Adeste Fidelis“, „Hodie Christus natus est“ ni in semigliont text. Nus lein renconuscher la buna veglia de nos cantadurs d'embellir il survetsch divin cun aunc cantar ina mottetta. Tonaton stuein nus dir che quei seigi buc il ver e quei ord las suondontas raschuns:

Primo, astg'ins buca cantar mo certas parts dils cants varionts. De cantar tuts, füss per vischnaucas pintgas cun paucs cantadurs veramein pretendiu memia bia. Tuts ston prestar il siu tenor forzas. Per quella vala la regla: U tut ni nuot. San els pia buca cantar tut, duein els schar naven ils cants varionts e schar sura agl organist d'emplenir il temps liber cun in interludium adattau per il temps ecclesiastic e per la fiasta che vegn celebrada.

Secundo, astgins buca remplazar il text perscret tras in auter, era sche quel füss approbaus dalla Baselgia, gie, gnanc sche quel udess tier igl uffeci dil di. Aschia vai era buca, ch'ins conta tscheu ni leu ella tiarza messa de Nadal il Graduale della emprema messa.

Tochen sin in cert punct lubescha la baselgia de scursanir ils cants varionts.

Quei sa daventar sin sequenta moda:

Introitus: Emprema ga cantaus choral. Tier la repetiziun suenter il Gloria Patri san ins recitar il text.

Graduale: Sa vegnir recitaus dal tut ni cantaus en tun sco ils psalms dellas viaspas. (Il meglier el tschunavel tun.) Per fiastas d'emprema classa savess'ins forsa recitar mo ina mesedad e cantar l'autra part, sco ei glei perscret. Obligaziun ei quei denton negina.

Offertorium: Quel sa vegnir cantaus ni recitaus. Ils biars Offertoriums ein componi per quater vuschs. Cont'ins il text perscret drov'ins buca recitar. Vul'ins

aber pli bugen cantar in text approbau della Baselgia sto igl Offertori veginir recitaus gl'emprem.

Communio: Cantaus choral.

Las fiastas: Fiasta dellas siat dolurs de Nossadunna, Pastgas, Tschuncheismas e Sontgilcrest vegin tiel Graduale aunc cantau ina sequenza. Era da quellas san ins recitar certas parts: Schar naven dal tut astg'ins denton neginas strofas.

Quei fuss in exemplu co ins savess simplificar il choral dellas dumengias e fiastas.

Il madem vala era per il Requiem, era cheu astga negin text veginir schaus naven dal tut.

Quei ei igl impurtont dil Motu proprio. Els suondonts puncts ein nossas relaziuns ualti reguladas. Perquei savein nus far cuort.

Il text sto veginir cantaus aschia, ch'ils auditurs capeschan el. Era quei che vegin recitau, sto veginir recitau cun vusch clara e capeivla. La repetiziun dils texts „Gloria in exelsis Deo“ e „Credo in unum Deum“ ei scumandada. Tier cants varionts schabegia ei enqual ga, ch'il choral repeta certas construcziuns. En composiziuns modernas eis ei de cussegliar d'era repetter quels texts sco il choral metta leu, schiglioc duein ins repetter aschi pauc sco pusseivel. Las singulas parts dil Kyrie, Gloria, Credo etc. duein buca veginir spartidas ina da l'autra tras memia liungs interludiums. Medemamein duei il componist ver quitaue che las construcziuns musicalas dellas singulas parts hagien contact ina cun l'autra.

Solos duein buca veginir avon memia savens. Els astgan buca surprender il chor. Plinavon sto il solo esser en connex cul chor.

Vuschs buca ruttas astgan buca veginir cantadas da femnas. Vul ins fundar in chor mischedau, ston ins prender buozs per il sopran ed igl alt. En quei grau lai il Motu proprio decider igl uestg. Aschi ditg sco quel lubescha en ina visch-naunca ni l'autra cantaduras el chor, ha negin dirigent raschun de schligiar si siu chor mischedau.

Ils cantadurs ston esser buns cartents e menar ina veta intacta. Cantadurs che sedeporan mal en in grau ni l'auter duein veginir sclaus dal cant ecclesiastic.

Davart l'orgla ed auters instruments di il Motu proprio:

„Schegie ch'il cant ei atgnomein la vera musica de baselgia astg'ins accompagnar el cull'orgla. Tier certas caschuns san ins era duvrar auters instruments, denton adina mo cun speziala lubentscha.“ Tier nus vegn bein cantau da rar messas cun orchester. Sch'enzatgi less far quei, stuess el aber dumandar gl'emprem gl'uestg per lubentscha.

Certs temps ei aber era il sunar orgla scumandaus. Igl Advent cun exepziun della tiarza dumengia. La Cureisma cun exepziun della quarta dumengia. Da Gievia Sontga astgan ins sunar l'orgla tochen tier il Gloria. Da Sonda Sontga entscheiva l'orgla puspei cul Gloria. Las lamentaschuns astgan buca veginir accompagnadas. Dal reminent duei igl accompagnament buca surprender il cant. L'orgla ei cheu per *sustener* il cant e buca per *suprimmer* quel,

Sin ina damonda digl uestg de Compostella, schebein violina, viola, cello, contrabass (passgigia), flauta, clarinetta, fagott e trumpetta astgien veginir duvrai en Baselgia rispunda il Papa, che quels instruments sappien veginir duvrai, denton

mo il temps ch'ins astgi sunar l'orgla e mo cun speziala lubientscha digl uestg. Paucas (schumbers gronds) astgan buca vegnir duvrai en baselgia. Era cheu vala il medem sco per igl accompagnament dell'orgla, che quels instruments dueien buca suprimer il cant.

Interludiums astgan buc'esser memia liungs e tener si il spiritual sigl altar.

Igl organist duei sesprovar de sunar l'orgla sin ina moda sco quei che las qualitads de quei instrument pretenda e duei plinavon eleger tocs, che seigien vera musica de baselgia ed hagien tut las qualitads che quella duei haver.

Pli bia muntada han per nus las perscripziuns da vart la musica de blech. Quellas musicas astgan sunar en baselgia mo cun lubientscha digl uestg. Las composiziuns duein purtar il caracter d'ina composiziun per orgla. Tier nus sunan las societads de musica principalmein tier processiuns. Per quella caschun fuss ei giavischeivel, sche ils musicants emprendessen entginas canzuns de baselgia enstagl sunar adina marschs che dattan all'entira processiun ina tempra ch'ei enqual gadas stagn militara e profana.

Als uestgs recamonda il Motu proprio de tschentar en in'atgna commissiun che duei mirar, che las perscripziuns della Baselgia vegnien observadas, ch'ils chorus prendien composiziuns liturgicas e che seigien elegidas suenter lur forzas.

La suondonta cuorta admoniziu vala per las scolas catolicas e per ils seminaris de spirituels. Cheu duei ins sedar breigia de studiar il choral e la polifonia classica e sespruar de reproducir quellas composiziuns sin moda exemplarica.

Cul clom de luvrar ensemblamein per la musica de baselgia siara il Motu proprio.

Era nus serrein cul giavisch a tuts quels che han de far enzatgei cun la musica ecclesiastica de duvrar tut lur influenza e luvrar cun tutta forza per il megliurament e per la prosperaziun dil sublim cant ecclesiastic.

Il siemi.

*Il Paul, in legier giuven mat,
Che zun stimaus vegneva,
Stagn ina notg de mesa stad
En dultsch rauas durmeva.*

*In siemi viv cheu en siu tgau
Beingleiti sereghiegli,
E quei ch'ei en gl'intern zuppan
El neunavon ueglia.*

*Cun sia cara maun en maun
El spert ses'el sper casa
Sut in tschartscher, che sur il baun
La roma lada rasa.*

*Sultan ha pli de car mai fatg
Zacu cun la Sultana,
Che quei ch'il Paul oz fa bufatg
Cun sia Susana.*

*Schi ventireivels sco in retg
El far vul ina strocla.
Ed ina larma da deletg
Da sia fatscha rocla.*

*En quei mument: „Chicherichi“
In tgiet cun forza grescha:
„Chicherichi, uss vegn il di“
Repet'il clom cun prescha.*

*O tgei disgrazia, tgei discletg,
Malura mai s'udida:
La cara tut en in fudetg
En aria spert semida.*

*„Ti tgiet, ti bugfier, scroc dils scrocs.“
Il pauper Paul suspira;
De far aunc oz el tut en tocs,
El fermamein engira.*

— s r. —